

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Regula Morum. Sive Dictamen Conscientiæ

**Babenstuber, Ludwig
Reichlin, Alphons
Hepper, Johann Baptist**

Salisburgi, 1697

Articulus III. De Conscientia Recta.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39970

XXVIII. Corollarium V. Qui ex ignorantia invincibili agit contra id quod sub comminatione censuræ præceptum, vel prohibitum est, is non incurrit censuram, siue illa ignorantia sit ignorantia juris, siue facti. Laym. *Lib. 1. tract. 5. parte 1. c. 5. n. 7.* ex communi. Et ideò non solum si nescias, percussione Clerici sub pœna excommunicationis esse prohibitam; sed etiam, si nescias, esse Clericum, quem percutis, utroque casu excommunicationem effugies. Habet hoc etiam locum in ignorantia concomitante. Nam Cajus v. g. Clericum cædens, quem ignorat esse Clericum, non incurrit excommunicationem, tamen si animò sit ita comparatus, ut nihilominus cæderet, quamvis sciret esse Clericum, quem hic & nunc arbitratur esse Laicum. Ratio est: quia præterquam, quod laborans ignorantia invincibili non censeatur esse contumax externè contra præceptum Ecclesiasticum, quomodocunque in affectu interno sit constitutus, etiam non agit voluntariè circa objectum, quod hic & nunc actualiter ignorat. Oppositum dicendum est, si Cajus cognoscat, percussum esse Clericum, isque verè sit Clericus, non tamen ille, quem intendebat percutere, v. g. si volens percutere Petrum Clericum percutiat Paulum Clericum, quem putat esse Petrum Clericum. Ratio est: quia sic sciens ac volens verè percutit Clericum, atque committit Sacrilegium, propter quod lata est excommunicatio. Ludovicus de Scildere *tract. 1. de Conse. cap. 2. n. 17.*

ARTICULUS III. De Conscientia Recta.

SUMMARIUM.

1. *Ultimum dictamen Conscientia recta debet esse certum, & infallibile.*
2. *Secus non ultimum.*
3. *Unde desumatur Rectitudo Conscientie?*
4. *Solvitur*

4. Solvitur Objectio. 5. Cur conscientia dicatur practice, vel speculative vera, aut falsa?

I. **R**ECTAM Conscientiam, sive ultimum dictamen practicum, in quo sita est recta conscientia, oportere esse verum, certum, & infallibile, communis est omnium ferme sententia: idque merito. Nam in primis omnis actus Prudentiæ est verus, certus & infallibilis: sed Recta Conscientia est actus Prudentiæ; ergo est vera, certa, & infallibilis. *mi.* ostensa est supra c. 1. a. 1. n. 5. *mai.* probatur: omnis actus virtutis intellectualis est verus, certus, & infallibilis: omnis actus Prudentiæ est actus virtutis intellectualis; ergo omnis actus Prudentiæ est verus, certus & infallibilis. *mi.* tam certa est, quam certum est, Prudentiam esse virtutem intellectualem. *mai.* ex eo constat, quod virtus intellectualis sit, *qua anima verum dicit affirmando, aut negando*, ut habet Philosophus in 6. *Ethicor.* & consequenter exposcit actum, & objectum verum ac certum: nam secus confunditur cum opinione, cujus quemadmodum objectum, ita & actus incerti sunt, atque fallibiles. Atque hinc planum est, certitudinem Conscientiæ, quam adstruimus, esse simul objectivam & formalem. Objectiva est, quia objectum, quod dicit illicitum, infallibiliter est licitum, quod illicitum, est illicitum. Formalis est, quia non patitur secum consistere ex parte assensus ullam formidinem de opposito. Deinde certitudo, & infallibilitas rectæ Conscientiæ ex eo satis evincitur, quod sit legis Divinæ participatio, à qua tanquam à sua causa exemplari derivatur, & exemplatur: juxta illud Psal. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Quæ verba D. Th. ita exponit. *Quasi diceret lumen rationis, quod in nobis est, in tantum nobis potest ostendere bona, & nostram voluntatem regulare, in quantum est lumen vultus tui, id est, à vultu tuo derivatum.* Cum ergo regula exemplaris, sive lex æterna sit vera, certa & infallibilis, con-

scientiam quoque rectam, utpote conformem suo exemplari, veram, certam, & infallibilem esse necesse est.

II. Dicta sunt hæc de dictamine Conscientiæ simpliciter ultimo, sive de illo, quod proximè regulat operationem honestam. Nam si sermo sit de dictaminibus prævijs, & non absolutè ultimis Conscientiæ, quæque inferri solent ex principiis solùm directis, circa eandem actionem particularem; sicuti pluribus explicabitur de Conscientia probabili, certum est, illa neque semper certa esse, neque infallibilia. Pater hoc. Sit Conscientia dictans licitum esse pingere in die festo: hoc dictamen potest esse certum, & infallibile, vel incertum, & fallibile juxta qualitatem videlicet præmissarum, ex quibus infertur: In hoc syllogismo: *Omne opus non servile mihi licitum est in die festo. Pingere est opus non servile: ergo pingere mihi licitum est in die festo.* Incertum est atque fallibile: quia est conclusio illata ex principiis solùm directis, quæ non ambo sunt certa: nam licet *major* sit certa, *minor* tamen est merè probabilis, & consequenter incerta, atque fallibilis. Formo jam alium discursum: *Omne opus, quod omnibus inspectis prudenter judico esse licitum, mihi licitum est in die festo. Sed ego hic & nunc, omnibus inspectis, prudenter judico, quod pingere sit opus licitum; ergo pingere mihi licitum est in die festo.* Et hæc conclusio dictamen est Conscientiæ simpliciter ultimum, supponens ex natura rei illud, quod in priori Syllogismo deduximus, tanquam præmissam objectivam, estque certum & infallibile; quia infertur ex principiis reflexis certis & infallibilibus: nam *major* est principium reflexum synteresis. *Minor* est cognitio experimentalis reflexa similiter certa; sicut videbimus loc. cit. Ergo verum est, dictamen Conscientiæ simpliciter ultimum esse certum, & infallibile, secus non ultimum, quando videlicet principia directa, ex quibus proximè deducitur, non sunt certa & infallibilia.

III.

III. Hic jam oritur dubium, quænam sit mensura veritatis & rectitudinis, quæ reperitur in recta Conscientia? Aliqui ob fundamentum, quod numero sequenti proponemus, veritatem conscientia desumunt ex habitudine conformitatis ad objectum. Verùm Aristoteles, & D. Th. eam constituunt in habitudine ad appetitum rectum. Verba Philosophi lib. 6. Ethicor. cap. 2. sunt hæc: *activæ mentis veritas est consentanea appetitui recto.* Quæ exponens Doct. Angel. lect. 2. *bonum*, inquit, *practici intellectus non est veritas absoluta, sed veritas consequenter se habens, id est concorditer ad appetitum rectum.* Et in 1. 2. quæst. 111. a. 3. ad 2. *In his autem, quæ sunt ad finem, rectitudo rationis consistit in conformitate ad appetitum finis debiti.* Mensura igitur rectæ Conscientia est rectus appetitus finis debiti, atque vel maximè finis ultimi. Quare illud dictamen Conscientia dicendum est rectum, quod homo sincerè affectus erga finem ultimum post omnia diligenter pensata infert ex principiis moralibus invincibiliter existimans, opus à se hîc & nunc exequendum Divinæ legi, quâ rationalis creatura in finem ultimum dirigitur, esse conforme. Ratio hujus doctrinae optimè petitur ex discrimine, quod inter judicium speculativum & dictamen, sive judicium practicum versatur. Veritas, quæ est in judicio speculativo, non est causa & mensura veritatis reperiæ in suo objecto, sed vicissim objectum est causa, atque mensura veritatis reperiæ in judicio. Ita non ideo verum est, hominem esse animal rationale, quia id enuntiat de illo propositio creati intellectus, sed ipsamet propositio ideo vera est, quia homo est animal rationale, ipsaque objectivæ huic veritati commensuratur. In judicio practico oppositum contingit: nam veritas ipsius est causa & mensura veritatis, quæ est in objecto. Hoc patet in artefactis & ideatis. Nam domus v.g. suam veritatem, & rectitudinem habet per conformitatem ad regulas Architectonicas, quæ

sunt iudicia practica, & ad exemplar ideæ, quod est in intellectu Architecti: e contra regulæ, ipsaque idea non sunt veræ ac rectæ per habitudinem conformitatis ad domum regulatam, ideatamque, sed per conformitatem ad finem intentum ab Architecto. Cum itaque Conscientia sit iudicium practicum Prudentiæ, proximæque regula, atque mensura actuum humanorum, veritas eius, & rectitudo non ab actu, quem regulat, ejusve objecto, sed e contra veritas & rectitudo actus atque objecti à recta Conscientia petenda est.

IV. Obijcies. Veritas omnis iudicij enuntiativi sumitur, per ordinem ad objectum: sed Conscientia est quoddam iudicium enuntiativum, ut est manifestum, ergo veritas Conscientiæ sumenda est per ordinem ad objectum. Mai. est Aristot. Lib. 1. Periherr. cap. 8. absolutè pronuntiantis: *ex eo enim, quod res est, vel non est, enuntiatio redditur vera vel falsa.* Neque valet, si respondeas, *maiorem esse veram, si loquatur de veritate omnis iudicij speculativi, non autem practici, quale est iudicium Conscientiæ.* Nam contra est, quod enuntiationes Ethicæ, Medicæ, atque Theologicæ sint iudicia practica; quippe elicita ab habitibus formaliter practicis, & nihilominus earum veritas desumatur per habitudinem conformitatis ad res, sive objecta. Ante solutionem adverto, iudicium Conscientiæ considerandum esse dupliciter, videlicet in præcisa ratione iudicij, & quatenus enuntiat prædicatum de subiecto. Deinde sub ratione regulæ proximæ, & in quantum est actualis intimatio, & applicatio Divinæ legis ad operationem particularem. In prima consideratione sequitur conditionem aliarum cognitionum speculativarum, atque ad instar earum profuæ veritatis mensura habet objectum. In secunda consideratione, quæ est propriè huius loci, sumitur ut verè practicum, & cum habitudine ad voluntatè, qua debitus finis intenditur. Atque ut sic veritatem,

tem,

tem, ac rectitudinem ei competere per ordinem ad debiti intentionem finis asserimus. Nunc ad object. *dist. mai.* veritas omnis iudicij enuntiativi, ut est præcisè enuntiativum, desumitur per ordinem ad objectum, *concedo*, ut est regulativum proximè alicujus operationis, *nego mai.* Sed Conscientia est quoddam iudicium enuntiativum & simul regulativum proximè operationis particularis *conc.* præcisè enuntiativum, *neg. mi. & dist.* Conseq. ergo veritas Conscientiæ, ut est iudicium enuntiativum, sumenda est per ordinem ad objectum *conc.* ut est regula proxima operandi, *nego* consequentiam. De cognitionibus Ethicæ, Medicæ, & Theologiæ dico, eas versari circa objectum in universali, nullique mutationi obnoxium: v. g. *colere amicitiam est honestum: usura est illicita. &c.* Unde tametsi sint practicæ, sortiuntur nihilominus pro suæ veritatis mensura veritatem objecti. Aliter se res habet in iudicio pratico Conscientiæ, quatenus practicum est: cum enim sit circa objectum singulare, contingens atque mutabile ob varietatem circumstantiarum (quemadmodum ceinitur in exercitio similibus actionum: *hic & nunc est jejunandum: hic penitens est absolvendus: hic contractus à me nunc licitè celebratur &c.*) non potest ex objecto obtinere veritatem, & certitudinem immobilem, qualis inveniri debet in actu Prudentiæ: & consequenter eam sortitur per habitudinem conformitatis ad rectam intentionem finis.

V. Ex dictis colligitur ratio, quare Conscientia interdum dicatur practicè vera, speculativè falsa, & econtra practicè falsa, speculativè vera: item practicè & speculativè vera, practicè & speculativè falsa: Practicè vera, & speculativè falsa est, quando omnibus ritè pensatis dictat, actum esse conformem debitæ intentioni finis, & interim tam actus, quàm objectum secundum se aliter se habent, quàm ipsa enuntiat. Talis Conscientia fuit Jacobi accedentis ad Liam. dictavit enim ex recta intentione finis ultimi, stu-

dióque divinam voluntatem implendi, accessum ad hanc fæminam hîc & nunc esse licitum: at objectum secundum se non ita, ut enuntiavit, se habuit: cum Lia non fuerit vera uxor. Practicè falsa, & speculativè vera est, si objectum quidem secundum se sit tale, quale esse enuntiat; actus tamen, ejusque exercitium, quod dicitur, à voluntate debitum finem intendente discorder. Exemplum est in eo, qui ex culpabili ignorantia credit jurare esse semper illicitum, & nihilominus confirmandæ veritatis gratiâ jurat. Hic Conscientia enuntiat jurare esse licitum. Quod planè ita se habet ablutè, atque adeò vera est speculativè. Sed quoniam, ut est regula talis actionis, non commensuratur rectæ intentioni finis ultimi, practicè falsa est. Practicè & speculativè vera est Conscientia, quando & res ita se habet secundum se, prout ipsa enuntiat, & actio circa rem exercenda recto appetitui finis est consona: ut, dum quis die festivo Judicat, esse honestum & obligatorium audire sacrum, secutusque tale judicium audit sacrum. Practicè & speculativè falsa est, quando neque objectum à parte rei ita se habet, sicut enuntiat, neque ipsa debiti finis intentioni conformis est: velut contingit in eo, qui ex vincibili errore existimat, mendacium in casu necessitatis esse licitum, actûque mentitur. Illud tandem adverte, Conscientiam invincibiliter erroneam semper esse rectam: at nihilominus in divisione Conscientiæ esse membrum condistinctum à Conscientia recta, seu vera: quia nomine Conscientiæ erroneæ venit illa omnis, quæ continet errorem, sive is practicus sit, sive speculativus. Per veram autem, sive rectam intelligitur ea, quæ omnis erroris tam speculativi, quam practici immunis est.

CAP.